

KULKIJAN MATKASSA

Jenny Paulaharjun kuvauksia
keruumatkoilta

Marjut Paulaharju (toim.)

Kulkijan matkassa

Oulun kuuromykkäinkoulun opettajia hiihtoretellä 1912. Toinen vasemmalta Jenny Simelius.

Marjut Paulaharju (toim.)

Kulkijan matkassa

Jenny Paulaharjun
kuvauksia keruumatkoilta

© 2022 Paulaharju Marjut

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-6204-2

Taitto: Marjut Paulaharju

Kuvat: Samuli Paulaharju ellei toisin mainita

Kannen kuva: Jenny Paulaharju ja Maija Mäkinen 1929.

Jenny Paulaharju artikkelit

Jennyn kirjallinen tuotanto

Pallastunturi	9
Eräs entisajan kuuromykkä ”taidemaalari”	12
Kekri	15
Lapin joulu	18
Peräpohjan kotien vanha laskiainen	22
Lapin naisen käsitöitä	24
Kesäinen sunnuntai Vesisaarella	28
Vesisaaresta	31
Eräs kodin ja kotiseudun nainen	33
Hauta Perhossa	36
Jyykeän Markkina	39
Maailman pohjoisin kotitalouskoulu	43
Pieni Jäämeren kalastaja	45
Antti Chydenius erämaan pitäjän paimenena	48
Maria Garolia. Eräs Lapin pappilan emäntä	52
Pikkulapsen varauksia	55
Vanhankansan kappioita	60
Vanhasta päiväkirjasta	63
Etelä-Pohjanmaalla	67
Flemingin kultainen sydän	69
Kotilieden ääressä	72
Lankovuonon lapinkodalla	76
Ripsuja ja niiden solmeajia	79
Perhon Mehtä-Poranen	82
Enontekiön maahiaisista	86
Lapin tytöt postitaipaleella	91
Miniänä	94
Poismenneitä mummoja muistellessa	99
Sydänmaan kankuri	102
Nordkapilla turisteja vastaanottamassa	105

Suurtietäjä	109
Vanhoja kankureita Oulun Vaaralla	112
Ainola ja Oulun museo	115
Lapin naisen elämästä	117
Lapset talosilla	120
Peräpohjan vanha karjanlasku	125
Tärännön karjakentillä	128
Vieraan maan kuuromykkiä	132
Nekrologi: Naemi Helsingius	135
Poron maitoa ja juusto	138
Jäämeren saarelta	142
Vanhan Vaaran tyttäriä musterin koulussa	144
Mummo	147
Tukkimiesten ja uittopurojen pojille	149
Vanhan Kurikan piikoja	150
Kotanaisen asema perheessä	157
Ruijan matkoja muistelllessa	163
Vanhat muistelevat Oulun koulumustereita ja mamselleinkouluja	167
Kirjojen seurassa	175
Kiveksi muuttunut kota	181
Äkäsjoen varrelta	185
Muistelmia äidistäni	189

Jennyn kirjallinen tuotanto

Jenny Paulaharju kulki kansanperinteenkeruumatkoilla miehensä Samuli Paulaharjun kanssa parinkymmenen vuoden ajan. Seuratessaan miehensä jatkuvaa kirjoitusprosessia Jenny uskaltautui Lapin matkojen jälkeen kirjoittamaan ensimmäistä artikkeliaan. Aluksi hän oli arka julkaisemaan omia tekstejään, mutta Samuli kannusti häntä kirjoittamaan.

Hänen läheisimmät keruuaiheensa liittyivät naisten ja lasten elämäänpiiriin. Hän pyrki artikkeleissaan piirtämään naisen elämänkaaren; naisen asema lapsena, piikana, morsiamena, miniänä ja emäntänä sekä mummona. Lapin naisen kova arki puhutti häntä; nämä joutuivat yksin selviytymään arjesta miehen ollessa pitkät ajat tuntuissa paimentamassa porolaumaa.

Jennyn kirjoituksissa päästiin tutustumaan myös lastenhoitoon, lasten askareisiin ja iloiisiin leikkeihin. Hän vertaili Lapset talosilla -artikkelissa kotalasten leikkejä tuvassa asuvien lasten leikkeihin ja siirtyi sitten kuvailemaan Keski-Pohjanmaan syrjäisten seutujen lasten talostelu -leikkejä. Enontekiöllä Jennylle postin tuoneiden Elkan Lassin nuorten tyttöjen pitkä, uskomaton postimatka Muoniosta innosti kirjoittamaan tyttöjen raskaasta taipaleesta artikkelin.

Naiskuvaukset sekä vanhojen juhlatapojen ja uskomusten kuvaukset edustivat artikkelituotannon tieteellisempää otetta, jossa ilmeni hänen vuosien keruumatkoilla saavuttamansa vahva asiantuntemus. Varsinaisia ihmiskuvauksia hänellä oli vain muutamia, ja nämä olivat aikansa tunnettuja ja arvostettuja henkilöitä.

Kirjoittaja pysytteli artikkeleissaan taka-alalla maisemien, ihmisten elinolojen ja työtapojen ulkopuolisena kuvaajana, ihan kuten Samuli oli alussa häntä ohjeistanut sekä artikkelien kirjoittamisessa että keruutyössä. Parhaista kertojistaankaan Jenny ei kirjoittanut artikkeleita, vaikka näitä häneltä kovasti odotettiin ja pyydettiin.

Samulin poismonen jälkeen Jenny kirjoitti miehestään vain yhden muistelman, joka ilmestyi *Vaasa*-lehdessä joulukuussa vuonna 1944. Häneltä pyydettiin tai ainakin odotettiin miehensä lähdön jälkeen muistelmia Samulin kanssa kulkemilta yhteisiltä keräysmatkoilta ja muistelmakirjaa miehestään, mutta hän ei luottanut omiin kirjallisiin kykyihinsä, vaikka sai myönteistä palautetta artikkeleitaan julkaiseilta lehdiltä. Jenny ei tuntenut olevansa kirjailija eikä hänellä ollut suunnitelmia kirjoittaa keruumuistiinpanoistaan kirjaa, koska hän pelkäsi jäljittelevänsä Samulin tyyliä ja pelkäsi että kirjan julkaisemisella hänen katsottiin kilpailevan

tämän kanssa. Välillä olikin vaikeaa erottaa Jennyn tekstejä Samulin teksteistä, koska Jenny pyysi Samulia tarkistamaan kirjoituksensa ja sai tältä valokuvia tekstiensä ohien.

Jenny oli hyvin sukurakas ja innokas sukkokousten järjestäjä. Sukukokouksia varten Jenny alkoi koota sukkuhistoriaa ja piti kokouksissa esitelmiä sukkututkimuk-sensa pohjalta. Kaksi vuotta Jennyn poismenon jälkeen Martti Simojoki toimitti vuonna 1966 postuumina *Äitini suvun tarina* -teoksen, jossa hän painotti kirjoitusten pohjautuvan suvun piirissä kul-keneisiin perimätietoihin, joiden tallentamiseen ”miehensä koulun käyneenä” Jennyllä oli parhaat mahdollisuudet.

Tähän kirjaan olen koonnut Jennyn kansanperinteen keräysmatkoiltaan kirjoittamia artik-keleita, joiden aihepiirit perustuivat hänen kenttämatojensa kokemuksiin ja keräämäänsä aineistoon. Muutaman artikkelin olen jättänyt pois, jos sama juttu on julkaistu myös toisessa lehdessä, kahdelle viimeiselle artikkelille en ole vielä kyennyt tarkentamaan julkaisuajankoh-taa. Elävöittääkseen tekstiä hän käytti kertojen puheesta napattuja suoria lainauksia, runo-ja, kertomuksia ja alkuperäisiä murreanoja. Useimpiin teksteihin liittyi Samulin ottamia valokuvia ja joskus tyttären Paulan piirroksia, joten hän saattoi lähettää lehdille kuvitusta myöden valmiin tekstin. Käsillä olevaan teokseen olen itse valinnut kuvat mahdollisuuksien mukaan.

Vuohiniemessä 25.1.2022
Marjut Paulaharju

Pallastunturille

Kun on muutaman kesäkauden kierrellyt tunturien maata ja aina nähnyt edessään Pallas-tunturin mahtavan ääriviivan taivasta vasten kaartuvan, niin on se tullut tutuksi ja siihen on mieli kiintynyt aivan kuin johonkin suureen salaperäiseen olentoon, joka iijäti järkkymättömällä voimallaan hallitsee koko ympäristöään. Se hallitsee kulkijankin mielialoja aina siitä hetkestä asti, jolloin se jollekin etäiselle vaaran laelle alkaa suuren sinisen pilvenmöhkäleen kaltaisena kajastaa kaukaiselta taivaan rannalta. Tästä ensi näkemästä asti se sitten aina esiintyy taustana kaikelle elämälle, jota sen ääriellä eletään. Ja tämä tausta muuttuu sitä monivivahteisemmaksi, kuta lähemmäksi sitä pääsee. Silloin se painaa suurena, raskaana sumuhirviönä syntistä maata, milloin kohooa siitä sininen auer, kuin suotuisin uhrisavu ylös kirkkaisiin avaruuksiin, milloin taas kimmeltää sen rinne kuin maailman aarteiden kirkkain loiste luke mattomissa värivivahduksissa, heleimmästä kullasta ja punaisesta syvimpään, lämpimimpään punasinervään ja synkimpään mustaan asti. Sen vivahdusrikkaus on loppumaton. Tuntuu kuin se ei koskaan olisi kaikkeansa antanut, vaan saisi siltä yhä uutta ja uutta odottaa.

Mitä se on sydäntalven pimeinä aikoina, mitä ”taivaantulten” valossa, mitä kevättalven häikäisevän kirkkaina päivinä, siitä voi olla vain heikko aavistus sillä, joka ei ole Pallastunturia näissä vaiheissa saanut nähdä.

Mutta ”mitä saanen mä nähdäkään tuolla puolen”. Sinne korkeimmalle huipulle, Himmelriikin taivaiselle laelle siintäviä etäisyyksiä näkemään, sinne on ainainen halu.

Sadetta tihkuvana alakuloisena heinäkuun iltana on vihdoinkin hetki tullut, jolloin Muonion kirkolle lähdetään taipaleelle ylös Pallastunturin korkeuksiin. Mutta matkan ei pitänyt kulkea Kutunivan kautta, josta tavallinen matkailijan tie tunturille käy. Omia, ennen polkemattomia taipaleita on sinne astuttava ja matkailulle on avattava uusi reitti, entistä lyhyempi ja parempi.

Kävellään 5 km. Kittilän ”maantietä”, sydänmaitten kärrytietä, poiketaan siltä Olosjärven rantaan, josta on aikomus pyrkiä järven yli Juustoniemen taloihin. Siinä hienossa sateessa venettä huhuillaan, huudellaan, joikataan ja sytytetään sakea savu merkkiä antamaan, Savupatsashan on isien ajoista asti ollut tiedonantojen välittäjä, langaton puhelin, jonka tarkoitus kaikissa sydänmaissa tunnetaan. Se kertoo vieraan tulevan, mutta ei ilmaise onko ystävä vai vainolainen vaeltamassa.

Meidät ystävinä yli järven noudetaan, pirttiin viedään, kuulumiset kysellään, kahvit juotetaan ja saatetaan noin kilometrin kangaskaistale Torassieppijärven rantaan.

Surullisennäköinen on pilvisenä yönä yksinäinen erämaan järvi, jonka yli nyt vaiteliaina soudamme. Mustalle kajastaa sen vesi, eikä näy elämisen merkkiä sen jänkkä- ja metsäran-

noilla. Pieni polku sen ääreltä vain lähtee, nousee kankaalle ja somasti mutkitellen vie puolen peninkulman taakse Vuontisjärven rantaan.

Vuontisjärvi, noin 7 km. pitkä järvi, komeiden vaarojen ja Pallastunturin vaiheilla, on suurenmoisimpia nähtävyyksiä mitä ihmiselle on katseltavaksi tarjottu. Ei näy muuta ihmiskäden jättämää merkkiä koko ympäristössä, kuin pieni kalakenttä rannalla ja kaukaisessa pitkässä niemessä viheriä niittylässä, jonka Vuontis-Heikki on sinne aikoinaan kaivanut.

Olivat menneet mies ja vaimo korpeen kalaisen järven niemeen, sinne pirtin tehneet, peltoa raataneet, niittyä raivanneet ja karjaa yrittäneet kasvattaa. Mutta eivät olleetkaan jaksaneet pitkään taistella erämaata vastaan. Joutuivat alakynteen epätasaisessa taistelussa ylivoimaista vihollista vastaan. Halla vei aina viljan, karhut kaatoivat karjan ja tie ihmisten ilmoille apua saamaan oli liian raskas taivaltaa. Täytyi luopua taistelusta, siirtyä pois ja jättää vain pieni vihreä kenttäpilkka niemelle puumerkikseen todistamaan, että oli tässäkin taisteltu erämaan taistelua.

Ohjelmamme parhaiksi kohdiksi oli suunniteltu venematka tämän järven yli. Samalla pyydetäisiin punalihaista rantakalaa illallisateriaksi. Mutta sen ainoan veneen, jonka piti rannassa olla, oli veneen omistaja Juustoniemen ”kuningas Kaarle 17” niin tarkoin piilottanut, että se meiltä, kaikista etsiskelyistä huolimatta, jäi löytämättä. Mitäpä muuta kuin lähteä kiertämään järveä, pulutonta taivalta märkiä rantoja rämpien.

Kun vihdoinkin, yön jo aamupuolelle kääntyessä, löydettiin järven päästä pieni pahainen tukkilaisten kämpppä, tuntui se tarjoavan mukavuuksia aivan kuin paras matkustajahotelli. Siinä takka, johon iloinen tuli saatiin loimuamaan, jossa kahvit keitettiin, vaatteet kuivattiin ja savusuitsu valmistettiin sääskiä pois karkoittamaan. Siinä lava, jolle tuoksuvia koivunoksia vuoteeksi hakattiin ja levolle käytiin.

Tässä oli nyt se paikka, johon tuleva matkailijamaja rakennettaisiin, jossa Pallastunturin kävijäin sopisi vaikka päivittäin lepäillä, kalastella ja nauttia erämaan rauhaa. Tunturin huipulle ei tulisi tästä enempää kuin 10 km. helppoa, loivaa maata. Vaihtelevampaa ja mukavampaa matkailureittiä ei Pallastunturille voitaisi mistään löytää, kun venekyödyt järvien yli vain varmoiksi järjestettäisiin.

Kirkaaseen päivään vasta klo 11 herättiin. Nyt oli varustauduttava viimeiseen hyökkäykseen. Lähdettiin suoraan kohti tunturia, joka aivan siinä ääressä näytti koreana kammottavan. Jouduttiin jängille, ojen rannoille vehmaisiin, sakeihin pensastoihin, teittömille teille, joita ei varmaankaan yhdenkään ”valkoisen” jalka ikinä ennen ollut polkenut.

Maa nousee yhä, vihdoinkin pohja jalkojen alla alkaa koveta, viidakko harvenee. On saavuttu puurajalle Laukukeron alle! Siihen leiriäytään tunturien rinteelle, auringonpaisteseen keveän ihanaan tunturi-ilman henkeen, laajojen näköalojen äärelle. Siitä on viimeinen nousu tehtävä Himmelriikin huipulle.

Se nousu on kiviroukkaa ja liukasta kanervaa ja siinä voi helposti kompastella, mutta sille onnelliselle, joka sen korkeimmalle kohdalle jaksaa, avautuvat äärettömät näköalat, joiden valtavuutta on vaikea muutamassa hetkessä tajuta. Sieltä saa nähdä koko maailman jalko-

Jenny Paulaharju teki elämäntyönsä kuuromykkäkoulun opettajana ja kansanperinteen kerääjänä. Hän avioitui kollegansa, tunnetun kansanperinteen kerääjän ja kirjailijan Samuli Paulaharjun kanssa ja lähti vaativille matkoille tämän tutkimusapulaisena.

Yli kahdenkymmenen vuoden ajan haastatteluretket suuntautuivat vaikeakulkuisille seuduille milloin Lapin erämaihin, milloin Ruijaan tai Länsipohjaan ja viimein Pohjanmaalle. Varhaisena naispuolisena kerääjänä Jenny tallensi matkoillaan suuren määrän naisten ja lasten perinnetietoa, ja muistiinpanojensa pohjalta hän kirjoitti viitisenkymmentä artikkelia sanoma- ja aikakauslehtiin.

Häneltä pyydettiin miehensä lähdön jälkeen muistelmia heidän yhteisiltä keräysmatkoiltaan ja muistelmakirjaa miehestään, mutta hän ei tuntenut olevansa kirjailija ja kirjoittajana hän oli hyvin vaatimaton. Hän ei luottanut omiin kirjallisiin kykyihinsä, vaikka sai myönteistä palautetta ja arvostusta artikkeleitaan julkaisseilta lehdiltä.

Vuosien aikana on toivottu, että hänen artikkelinsa koottaisiin kirjaksi. Nyt toive on toteutunut.